

ІСТОРІЯ НАУКИ. ВИДАТНІ ВЧЕНІ, ПЕДАГОГИ

УДК 59(477) – 05

О. В. Пархоменко, Н. П. Чепурна

Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601, Україна

ЖИТТЯ, ПРИСВЯЧЕНЕ НАУЦІ І ОСВІТІ

До 75-річчя від дня народження доктора біологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка Української екологічної академії наук і Академії наук вищої школи України В. М. Бровдія.

Прикладом невтомного працівника, сумлінного-природолюбця, багатогранності наукових інтересів, відданості людям, науці, освіті і суспільству, високої культури та інтелігентності може служити життєвий і творчий шлях видатного вченого-біолога, зоолога, ентомолога, еколога і громадського діяча, доктора біологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, відмінника освіти України, дійсного члена Української екологічної академії наук, академіка Академії наук вищої школи України, завідувача кафедри зоології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Василя Михайловича Бровдія, який 15 червня 2010 року відзначив своє 75-річчя і 53 роки науково-педагогічної діяльності.

Народився В. М. Бровдій 15 червня 1935 р. в селі (сьогодні це місто, районний центр) Іршава Закарпатської області. Був третьою дитиною в сім'ї, яка проживала в приватній сільській хатині на краю села.

Отримавши атестат зрілості, в 1952 р. юнак без будь-яких вагань поступає на біологічний факультет Ужгородського державного університету. З перших років навчання в університеті бере активну участь у роботі студентського зоологічного гуртка, в громадській, культурно-масовій і спортивній роботі.

Студентські наукові пошуки В. Бровдія завершилися блискучим захистом у 1957 р. дипломної роботи на тему “Червці і щитівки (Coccidae) Закарпаття”. В дипломі випускника університету, в

графі “спеціальність”, зазначено - “біолог-зоолог, вчитель біології і хімії середньої школи”, що й послужило путівкою в життя.

В 1957-1958 рр. В. М. Бровдій працює за призначенням вчителем біології та хімії середньої школи с. Дорожів-1 Дублянського району колишньої Дрогобицької (нині Львівська) області, виконує обов'язки класного керівника 9-го класу. Його обирають комсоргом школи, згодом – головою профспілкової організації, призначають керівником районно-методичного об'єднання з біології та хімії.

Протягом 1958-1960 рр., на запрошення ректорату Ужгородського державного університету, працював на медичному факультеті асистентом кафедри нормальної анатомії людини, був наставником студентських груп.

У 1960-1961 рр. був призначений відповідальним секретарем Закарпатської обласної філії Українського товариства охорони природи і сприяння розвитку природних багатств при АН УРСР, якої раніше практично не існувало. В. М. Бровдієм, разом з тогочасним доцентом (згодом професором) кафедри ботаніки Ужгородського державного університету В. І. Комендарем, проведено велику організаційну роботу з налагодження діяльності обласної, районних, міських та первинних осередків цієї організації. У своїх публікаціях в обласній газеті “Закарпатська правда” під назвою “Чому міліють річки?”, “Збережемо природу Карпат”, “Багно – під захист!” та ін. В. М. Бровдій і В. І. Комендар закликали до збереження природи рідного краю, заборони суцільного вирубування лісів та руйнування заповідних ділянок, припинення надмірного забруднення навколишнього природного середовища Закарпаття і Карпат.

Згодом, за період навчання в аспірантурі та роботи на посадах молодшого, старшого і провідного наукового співробітника Інституту зоології Академії наук України (згодом Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України) протягом 1961-1987 рр. В. М. Бровдій широко розгорнув свою наукову діяльність. Широкомасштабні експедиційні дослідження фауни, систематики, екології, біогеографії та філогенії комах-фітофагів різних регіонів України, Молдови, Беларусі, багатьох областей Росії, Кавказу, республік Закавказзя та ін., дозволили накопичити багатий фактичний матеріал для підготовки серії фундаментальних монографій видання “Фауна України” та довідників у галузі захисту рослин від шкідливих видів комах, що лягли в основу його докторської дисертації на тему “Трофические связи жуков-листоедов (Coleoptera, Chrysomelidae) фауны СССР и их значение для систематики, эволюции и практической оценки семейства”, яку він захистив в Зоологічному інституті Академії наук СРСР (м. Ленінград, 1985 р.).

У 1987 році В. М. Бровдія обрано за конкурсом на посаду завідувача кафедри зоології Київського педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова). Працюючи на цій посаді і враховуючи сучасні завдання щодо перебудови національної системи освіти, науковець і педагог свою наукову ерудицію і талант педагога спрямовує на підготовку до видання підручників, навчальних посібників, програм, дидактичних матеріалів з біології, зоології, екології та еволюції організмів.

Професор В. М. Бровдій – автор близько 300 наукових і науково-методичних праць, серед яких понад 30 підручників, навчальних посібників та навчальних програм для вищих навчальних закладів і загальноосвітньої школи. Популярністю серед освітян користуються підручники та навчальні посібники “Охорона природи”, “Екологія людини”, “Біологія. Тварини”, “Екологічні проблеми України”, “Енергетичні закони екології”, “Системоутворюючі закони екології”, “Закони екології (соціально-економічні, геофізичні і геохімічні)”, “Проблеми еволюції організмів”, “Еволюція організмів”, “Біологічний захист рослин”, “Закони екології” тощо.

В. М. Бровдій підготував для системи освіти і наукової роботи 8 кандидатів і 1 доктора наук. Під його керівництвом підготовлені до захисту ще дві кандидатські дисертації з ентомології та методики навчання біології. Він виконує велику громадську роботу: багаторічний член кваліфікаційних вчених рад з присвоєння наукових ступенів доктора і кандидата наук із зоології та методики навчання біології, хімії та географії (заступник голови), член науково-методичних рад МОН України з біології та екології, був членом експертної ради ВАК України з біології та екології двох скликань, а також Національної комісії з питань Червоної книги України, член Всеукраїнської ради з проблем екологічної освіти учнівської молоді, виконує обов'язки головного редактора журналу “Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 20. Біологія”, наукового консультанта Верховної ради України з екополітики та ряд інших доручень, є членом редколегій ряду наукових журналів.

В. М. Бровдій протягом багатьох років є головою та членом комісії МОН України з акредитації вищих навчальних закладів за спеціальностями “біологія” та “екологія”.

Професор В. М. Бровдій нагороджений:

- знаком “Відмінник освіти України” (1995 р.);
- Указом Президента України присвоєно почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України” (2000 р.);
- Орденом святих Кирила і Мефодія Української Православної Церкви за відродження духовності в Україні та утвердження Помісної Української Православної Церкви (2006 р);
- Почесною Грамотою Міністерства освіти і науки України за важливий внесок у розвиток національної освіти і науки України (2007 р);
- Подякою Прем’єр-Міністра України за значний особистісний внесок у підготовку висококваліфікованих спеціалістів, багаторічну сумлінну працю, плідну науково-педагогічну діяльність (2010 р).

У 1998 році В. М. Бровдій виборов грант Міжнародного науково-освітнього фонду “Відродження” Дж. Сороса за видатні успіхи у науковій та освітній діяльності.

Сьогодні наш ювіляр у розквіті своїх творчих сил, сповнений енергії, творчих задумів, оптимізму та романтики. Це надто скромна, чуйна людина, завжди готова прийти на допомогу всім, хто до неї звертається, користується любов’ю студентів та великою повагою колег-викладачів та співробітників університету.

Бажаємо Василю Михайловичу міцного здоров’я, подальших успіхів у науковій і педагогічній діяльності, підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів на благо народу України.

Основні друковані праці В. М. Бровдія:

1. Про роль ентомофагів в обмеженні масового розмноження листоїдів підродина *Galerucinae* (*Coleoptera*, *Chrysomelidae*) на Україні // Доповіді АН УРСР. - 1967. - № 7. - С 654-656.
2. Эколого-фаунистический обзор листоедов подсемейства скрытоглавов - *Styptoccephalinae* (*Coleoptera*, *Chrysomelidae*) Крыма / Бровдий В. М., Огуль Р. А. // Вестник зоологии, 1967. – № 4. – С. 28-23.
3. Яйце, личинка і лялечка жовтого вербового листоїда (*Galerucella lineola* F.) // Доповіді АН УРСР, 1967. - № 11 Б. - С. 1039-1041.
4. Екологія і практичне значення жовтого вербового листоїда (*Galerucella lineola* F.) // Доповіді АН УРСР. - 1968. - №2 Б. -С. 176-179.
5. Преимагинальные фазы развития и экология ольхового фиолетового листоеда // Вестник зоологии. -1968. - № 5. - С. 15-20.
6. Щитоноски // Защита растений. - 1968. - № 1. - С. 31-32.
7. Калиновый листоїд (*Galerucella viburni* Paук.) - шкідник калини на Україні // Доповіді АН УРСР. - 1969. - № 4 Б. – С. 367-369.
8. Преімагінальні фази і цикл розвитку лататтевого листоїда (*Galerucella nymphaea* L.) // Доповіді АН УРСР. - 1969. - № 1 Б. -С. 53-55.
9. Живонародження у листоїда *Chrysochloa alpestris* Scop. // Доповіді АН УРСР. - 1970. - № 6 Б. - С. 561-563.
10. Характеристика преимагинальных фаз и экологии лохмеи боярышниковой (*Lochmaea crataegi* Forst) // Вестник зоологии. -1971. -№1.- С. 22-25.
11. Зимівля і строки весняного пробудження галеруцин (*Chrysomelidae*, *Galerucinae*) фауни України // Доповіді АН УРСР. - 1972. - № 3 Б. - С 275-278.
12. Особенности распространения и экологии листоедов рода *Luperus* Geoffr. (*Coleoptera*, *Chrysomelidae*) на Украине // Вестник зоологии. - 1972. - № 4. - С. 72-77.
13. Поширення і екологія листоїда *Luperus xanthopoda* Schrnk. на Україні // Доповіді АН УРСР. - 1972. - № 2 Б. - С. 179-181.
14. Трофічні зв’язки і характер живлення листоїдів підродина галеруцин (*Chrysomelidae*, *Galerucinae*) фауни України // Доповіді АН УРСР. - 1972. - № 1 Б. – С. 75-78.
15. Экология, распространение и хозяйственное значение галеруки садовой - *Galeruca romonae* Scop, на Украине // Вестник зоологии. - 1972. - № 2. - С. 33-36.
16. Жуки-листоїди. Галеруцини / (Фауна України, т. 19, в. 17). - К.: Наукова думка, 1973. - 194 с.
17. Особливості екології в’язового листоїда - *Pyrhalta luteola* Müll. (*Coleoptera*, *Chrysomelidae*) в Українській РСР // Доповіді АН У РСР. -1973. - № 9. - С. 852-856.
18. Вредители сельскохозяйственных культур и лесных насаждений : в 3-х т. - Т. 2: Вредные членистоногие, позвоночные / Бровдий В. М., Васечко Г. И., Васильев В. П. и др.; под ред. В. П. Васильева. - К.: Урожай, 1974. - 608 с.

19. Географічне поширення та екологія листоїда хрінового (*Phaedon cochleariae* L.) на Україні // Захист рослин. - 1974. - № 20. - С. 17-21.
20. До вивчення трофічних зв'язків та екології листоїда гірчичного (*Colaphellus sophiae* Schall.) на Україні // Доповіді АН УРСР. -1974. - № 5 Б. - С. 462-465.
21. Видовой состав и экологические особенности листоедов подсемейства Chrysomelinae (Coleoptera, Chrysomelidae) фауны Украины // Материалы VII съезда ВЭО. - Ленинград, 1975. - Ч. I. - С. 13-14.
22. Материалы к изучению экологии щавелевого листоеда - *Gastrophysa viridula* Deg. в Украинской ССР // Вестник зоологии. 1972. - № 2. - С. 33-36.
23. Хризомелины // Защита растений. - 1975. - № 11. - С. 40-42.
24. Эколого-фаунистический обзор листоедов рода *Chrysochloa* Hope (Coleoptera, Chrysomelidae) Украинских Карпат // Доклады АН УССР. - 1976. - № 7, - С. 659-661.
25. Экология и хозяйственное значение листоеда гречишного (*Gastrophysa polygoni* L.) на Украине // Вестник зоологии. - 1976. - № 2. - С. 10-14.
26. Люцерновый листоед (*Goniocтена formicata* Brügгm.) - опасный вредитель в юго-западных районах Европейской части СССР // Доклады АН ВССР. - 1976. - № 5. - С. 457 - 459.
27. Материалы по экологии листоеда рапсового (*Entomoscelis adonidis* Pall.) на Украине // Вестник зоологии. - 1976. - №4. -С. 38-42.
28. Новые для фауны Украины и малоизвестные виды листоедов подсемейства Chrysomelinae (Coleoptera, Chrysomelidae) // Доклады АН УССР, 1976. - №8, - С. 747-750.
29. Описание личинок хризомелин (Coleoptera, Chrysomelidae) с территории Украинских Карпат // Доклады АН УССР. - 1976. - № 4. - С. 355-359.
30. Галеруцины // Защита растений. - 1977. - № 2. - С. 38-39.
31. Эколого-фаунистическая характеристика листоедов рода гониоктена - *Goniokтена* Chevг. фауны Украины // Вестник зоологии. - 1977. - № 3. - С. 77-81.
32. Жуки-листоїди. Хризомеліни / (Фауна України, т. 19, в. 16). - К.: Наукова думка, 1977. - 385 с.
33. Личинки трёх видов жуков-листоедов подсемейства Chrysomelinae (Coleoptera, Chrysomelidae) // Энтомологическое обозрение. - 1977. - Т. 56. Вып. 3. - С. 656-661.
34. Листоеды рода *Chrysolina* Motsch. - вредители лекарственных растений на Украине // Вестник зоологии. -1978. - № 1. - С. 43-48.
35. Генезис фауны жуков-листоедов подсемейства Chrysomelinae (Coleoptera, Chrysomelidae) Украины // VII Международный симпозиум по энтомофауне средней Европы: материалы. - Ленинград : Наука, 1979. - С. 163-164.
36. Зоогеографические особенности фауны жуков-щитоносок (Chrysomelidae, Cassidinae) Украины // Исследования по энтомологии и акарологии на Украине: тезисы докл. II съезда УЭО. - Ужгород - К., 1980. - С. 14-15.
37. Экология, трофические связи и энтомофаги синей пьявицы (*Oulema lichenis* Voet.) в ВССР // Вестник зоологии. - 1982. - № 2. - С. 49-53.
38. Синя пьвица на посевах озимой пшеницы и интегрированные приёмы борьбы с ней: Информационное письмо МСХ СССР и УСХА / Н. П. Дядечко, В. М. Бровдий, Сардар Мухаммед. - Киев, 1982. - 7 с.
39. Трофические связи и кормовая специализация жуков-листоедов подсемейства Cassidinae (Coleoptera, Chrysomelidae) фауны Украины // Вестник зоологии. - 1982. - № 2. - С. 49-53.
40. Жуки-листоїди. Щитоноски і гіспіни / (Фауна України. - Т. 19. - Вип. 20). - К.: Наукова думка, 1983. - 188 с.
41. Перспективы исследования насекомых - специализированных фитофагов сорной растительности в УССР / В. М. Бровдий, М. Д. Зерова, В. В. Протопова // Вестник зоологии. - 1983. - № 5. -С. 3-8.
42. Wirtphlzenspezialization der Blattkafer (Coleoptera, Chrysomelidae) der Fauna UdSSR // X Intern. Symp. Entomofaun. Mitteleuropas. - Budapest, 1983. - S. 7.
43. Эволюция трофических связей жуков-листоедов с главными жизненными формами растений // Тезисы докладов на IX съезде ВЭО. - К., 1984. - Ч. 1. - С. 67-68.
44. Трофічна спеціалізація комах-фітофагів (на прикладі жуків-листоїдів фауни СРСР) // Вісник АН УРСР. -1976. - № 5. - С 30-37.
45. Trophische Spezialisierung der Blattkäfer (Coleoptera, Chrysomelidae) der Fauna UdSSR // Verhandl. 10 Intern. Symp. Entomofaunistik. Mitteleuropas. - Budapest, 1984. - S. 85-87.
46. Главные направления и этапы эволюции трофических связей жуков-листоедов (Coleoptera,

- Chrysomelidae) фауны СССР // Энтомологическое обозрение. - 1985. - Т. 64, вып. 2. - С 285-294.
47. Трофические связи жуков-листоедов (Coleoptera, Chrysomelidae) фауны СССР и их значение для эволюции систематики и хозяйственной оценки семейства: автореф. дис... доктора биол. наук / Зоологический ин-т АН СССР. - К., 1985. - 49 с.
 48. Жуки-листоеды фауны СССР - перспективные агенты биологического контроля сорных растений // III съезд Украинского энтомологического общества: тезисы докладов. - К.: УЭО, 1987. - С. 31-32.
 49. Комахи проти бур'янів // Наука і суспільство, 1987. - № 5. - С. 26-28.
 50. Вредители сельскохозяйственных культур и лесных насаждений : в 3-х т. - Т. 2: Вредные членистоногие, позвоночные. - 2-е изд. / З. Л. Берест, В. М. Бровдий, Г. И. Васечко и др.; под ред. В. П. Васильева. - К.: Урожай, 1988. - 576 с.
 51. Головні напрями біологічного прогресу жуків-листоїдів // Вісник АН УРСР. - 1988. - № 2. - С 30-37.
 52. Для борьбы с осотом розовым / В. М. Бровдий, И. В. Попова, В. Я. Слободянюк // Защита растений. - 1988. - № 11. - С. 28.
 53. Жуки, що народжуються живими // Наука і суспільство. - 1988. - № 9. - С 24-28.
 54. Листоед лабидостом Беккера / Бровдий В. М., Скляр В. И. // Защита растений, 1988. - № 6. - С. 26-27.
 55. Листоеды-щитоноски (Coleoptera, Chrysomelidae) Крыма / В. М. Бровдий, С. В. Мосякин // Изучение экосистем Крыма в природно-охранном аспекте. - К., 1988. - С. 36-39.
 56. Особенности морфологии и экологии жука-листоеда *Labidostomis Beckeri* Wse / В. М. Бровдий, В. И. Скляр // Вестник зоологии. -1989. - № 2. - С. 68-71.
 57. Проблеми екологічної освіти та виховання: збірник наукових праць / відпов.ред. В. М. Бровдій (передмова, С. 3-5). - К.: КДПІ, 1989. -153 с.
 58. Про корисне значення жуків-листоїдів фауни України // Проблеми екологічної освіти та виховання. - К.: КДПІ, 1989. – С. 103-107.
 59. Формування у студентів екологічного мислення в курсі дарвінізму / В. М. Бровдій, Н. І. Дегтярьова // Проблеми екологічної освіти та виховання. - К.: КДПІ, 1989. – С. 22-89.
 60. Чи існує снігова людина? // За педагогічні кадри. - 1989. -1 травня. - № 17-18 (1280-1281). - С 2-4.
 61. Виконання і оформлення курсових та дипломних робіт з зоології: методичні вказівки для студентів прир.-геогр. фак. / В. М. Бровдій, О. Я. Пилипчук. - К.: КДПІ, 1990. - 44 с.
 62. Палинофагия среди жуков-листоедов (Coleoptera, Chrysomelidae) фауны СССР // Материалы 12 международного симпозиума по энтомофауне средней Европы. - К.: Наукова думка, 1990. - Т. 1. - С. 32-33.
 63. Практичні заняття з курсу "Зоологія з основами екології тварин" : методичні вказівки для студентів / В. М. Бровдій, О. В. Лаврух, Н. С. Філіпчук. - К.: КДПІ, 1990. - 27 с.
 64. Рослинний світ України та його охорона : збірник наукових праць / відпов., ред. В. М. Бровдій (передмова, С. 3-4). - К.: КДПІ, 1990. -103 с.
 65. Біологія. Тварини : альбом. / В. М. Бровдій, В. Г. Надворний, Л. Г. Рогоча. - К.: Освіта, 1991. - 80 с.
 66. Київське товариство дослідників природи та його внесок у розвиток ембріологічної науки / відповід. ред. В. М. Бровдій. - К.: КДПІ, 1991. -98 с.
 67. Насекомые – фитофаги осота розового в Лесостепи Центрально-чернозёмного района РСФСР // Материалы 10 съезда Всесоюзного энтомологического общества. - Ленинград, 1991. - С. 48-49.
 68. Трофические связи листоедов фауны СССР с сорными растениями //Материалы 10 съезда Всесоюзного энтомологического общества. - Ленинград, 1991. - С. 43-44.
 69. Вибірковість жуків-листоїдів фауни України по відношенню до кормових рослин //IV з'їзд Українського ентомологічного товариства: тези доповідей. - Харків : УЕТ, 1992. - С. 33-34.
 70. Еволюційне вчення: програма педагогічних інститутів. - К.: РУМК, 1993. - 16 с.
 71. Концепція екологічної освіти і виховання в школах України та шляхи її реалізації / Бровдій В. М., Гончар А. Д., Гудзь Ю. П. та ін. – К., 1993.-19 с.
 72. Методичні вказівки до лабораторних занять з курсу "Зоологія безхребетних" для студентів природничо-географічного факультету / В. М. Бровдій, В. Г. Надворний, Л. Г. Рогоча). - К.: УДПУ, 1993. - 32 с.
 73. Брахицерус зморшкуватий - *Brachycerus sinuatus* Olivier, 1807 / В. М. Бровдій, С. В. Воловник // Червона книга України. Тваринний світ. - К.: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 1994. - С 105.

74. До концепції безперервної екологічної освіти в Україні // Непрерывное экологическое образование и воспитание населения городов: Концептуальные и научно-методические аспекты проблемы: материалы международного симпозиума. - Запорожье, 1994. - С. 14-15.
75. Екологічна освіта учнів загальноосвітньої середньої школи // Інтеграція елементів змісту освіти: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. - Полтава, 1994. - С. 108-109.
76. Левкомігус білосніжний - *Leucomigus candidatus* (Pallas, 1971) // Червона книга України. Тваринний світ. - К.: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 1994. - С. 106.
77. Соціально-педагогічні аспекти захисту дітей в умовах складної екологічної ситуації в Україні / В. М. Бровдій, Г. О. Білявський та ін. // Молодь України: стан, проблеми/ шляхи розв'язання. - К.: Укр. ін-т молоді, 1994. - С. 118-123.
78. Чекиніола платисцелідіна - *Ceschniola platyscelidina* (Jacobson, 1908) // Червона книга України Тваринний світ. - К.: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 1994. - С. 103.
79. Концепція екологічної освіти в Україні // Наукові записки: матеріали звітної-наукової конференції викладачів УДПУ за 1993 р. - К.: Толока, 1995. - С. 149-153.
80. Концепція неперервної екологічної освіти в Україні / В. М. Бровдій, Г. О. Білявський, Н. О. Пустовіт // Інформаційний збірник МО України, 1995. - № 14. - С. 2-17.
81. Про класифікацію основних напрямів сучасної екології / Г. О. Білявський, В. М. Бровдій // Рідна природа. - 1995. - № 2. - С. 4-7.
82. Червона книга України. - Ч. І. Тварини: альбом / В. М. Бровдій, Т. Л. Андрієнко, А. Л. Лемтюгіна. - К.: Грайлик, 1995. - 48 іл. арк.
83. Коадаптивна еволюція: навч. посібник до практичних занять з курсу "Еволюційне вчення" / В. М. Бровдій, К. П. Ільєнко. - К.: УДПУ, 1996. - 27 с.
84. Не руйнувати, а відновлювати // Урядовий кур'єр. - 1996. - № 79 - 80 (774 - 775). - С. 3.
85. Оболонка життя та його середовище / В. М. Бровдій, О. О. Гаца // Екологія і ноосферологія, 1996. - Т. 2, № 3-4. - С. 157-164.
86. Програма для держ. екзамену з біології: для прир.-геогр. фак. пед. навч. закл. / В. М. Бровдій, Б. К. Гришко-Богменко, Б. Г. Хоменко, М. Н. Шабатура, І. Б. Чорний. - К.: УДПУ, 1996. - 18 с.
87. Чи живуть русалки на Дніпрі? // Педагогічні кадри. - 1996. - № 9-10. - С. 3.
88. Біологія. Тварини. 7кл.: навчально-наочний посібник / В. М. Бровдій, Л. Г. Рогоча. - К.: Апекс, 1997. - 96 с.
89. Екологічна освіта в Україні: стан, проблеми й перспективи // Матеріали Міжнародного регіонального семінару "Охорона довкілля": Сучасні дослідження в екології і мікробіології. - Ужгород, 1997. - Ч. І. - С. 23-25.
90. Екологічні проблеми в Україні // Трудова підготовка в закладах освіти. - 1997. - № 2. - С. 28-31.
91. Екологічні проблеми сільськогосподарського виробництва // Трудова підготовка в закладах освіти. - 1997. - № 3. - С. 37-40.
92. Екологія людини: навч. посібник для студентів педвузів / О. М. Микитюк, О. З. Злотін, В. М. Бровдій, В. О. Головка, А. Д. Грицайчук). - Харків : Оригінал, 1997. - 224 с.
93. Охорона природи: посібник для учнів старших класів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів / В. М. Бровдій, Н. В. Вадзюк, А. Д. Гончар, Ю. П. Гудзь, О. Ю. Дмитрук, К. П. Ільєнко, І. Б. Чорний та ін. / за ред. академіка УЕАН В. М. Бровдія. - К.: Генеза, 1997. - 152 с.
94. Екологія людини: Програма вищих закладів освіти / О. М. Микитюк, О. З. Злотін, В. М. Бровдій, В. В. Грицайчук, А. Д. Бегека. - К., 1998. - 15 с.
95. Загальноосвітня підготовка учнів в процесі трудового навчання: методичний посібник / Д. О. Тхоржевський, В. О. Дідух, В. К. Сидоренко, В. М. Бровдій та ін. / за ред. Д. О. Тхоржевського. - К., 1998. - 180 с.
96. Зоогеографічне районування // Україна: навчальний атлас. - К.: Головне управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів України, 1998. - С. 46.
97. Матеріали до вивчення жуків-шкіроїдів роду *Dermestes* L. (Coleoptera, Dermestidae) Лісостепової зони України / В. М. Бровдій, О. В. Томченко // V з'їзд Українського ентомологічного товариства: тези доп. - К., 1998. - С. 29.
98. Рідкісні комахи // Україна: навчальний атлас. - К.: Головне управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів України, 1998. - С. 47.
99. Рідкісні та зникаючі види ссавців // Україна: навчальний атлас. - К.: Головне управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів України, 1998. - С. 46.
100. Екологія: програма педагогічних вузів для спеціальностей "Біологія", "Географія", "Хімія". - К.:

- НПУ, 1999. - 14 с.
101. Екологічна підготовка майбутнього вчителя // Становлення особистості вчителя біології в процесі вищої педагогічної освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., [13-15 трав. 1998 р.] - К.: УДУНУ, 1999. - С. 69-72. - (Науково-метод. вісн., № 3).
 102. Екологічна підготовка майбутнього вчителя // Еколого-натуралістична творчість: науково-метод. вісник, - 1999. - № 3. - С. 91-92.
 103. Методичні рекомендації до практичних занять з курсу "Еволюційне вчення": для студ. прир.-географ. фак. ун-ту / В. М. Бровдій, К. П. Ільєнко. - К.: НПУ, 1999. - 30 с.
 104. Навколишнє середовище: визначення, екологічний, біологічний і моральний виміри / В. М. Бровдій, О. О. Гаца // Пульсар. - 1999, - № 11. - С. 24-27.
 105. Функції живої речовини / В. М. Бровдій, О. О. Гаца // Пульсар. - 1999. - № 5. - С. 14-18.
 106. Екологічна освіта в педагогічних вузах України // Екологічна наука і освіта в педагогічних вузах України: матеріали Всеукр. наук. конф. - К.: Наук, світ, 2000. - С. 27-30.
 107. Екологічна культура // Виховання національної свідомості особистості: метод. рекомендації кураторам академ. груп студентів. Зміст виховної роботи. - К.: НПУ, 2000. - Ч. 1. - С. 22-23.
 108. Екологічна освіта у вищих закладах освіти України // Екологічна освіта і виховання: досвід та перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції. - К., 2000. - С. 19-23.
 109. Екологічне виховання особистості // Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. до 80-ї річниці НПУ імені М. П. Драгоманова. - К., 2000. - Вип. 1. - С. 125-128.
 110. Екологічні проблеми України (проблеми ноогеніки): навч. посібник з екології / В. М. Бровдій, О. О. Гаца. - К.: НПУ, 2000. - 111 с.
 111. Екологія людини: посібник для студ. вузів. - 2-е вид., випр. / О. М. Микитюк, О. З. Злотін, В. М. Бровдій. - Харків : ХДПУ "ОВС", 2000. - 207 с.
 112. Екологія людини: українсько-російський тлумачний словник. / О. М. Микитюк, О. З. Злотін, В. М. Бровдій. - Харків : ОВС, 2000. - 163 с.
 113. Екологія і ми // Педагогічні кадри. - 2000. - № 6. - С. 8.
 114. Environmental Science in Ukraine // II Międzynarodowa Konferencja Naukowa Kształcenie środowiskowa Człowiek w środowisku: Szczecin, 10-15 wrzesnia, 2000. - P. 33-39.
 115. Закон піраміди енергій (Ліндемана) / В. М. Бровдій, О. О. Гаца // Пульсар. - 2000. - № 4. - С. 29-31.
 116. Зміни середовища та еволюція живої речовини / В. М. Бровдій, О. О. Гаца // Пульсар. - 2000. - № 8. - С. 9-31.
 117. Класифікація законів екології // Пульсар. - 2000. - № 9. - С. 32-35.
 118. Зоологія безхребетних: програма педагогічних вузів для спеціальностей "Біологія", "Географія", "Хімія" / В. М. Бровдій, Ю. Г. Вервес, О. В. Лаврух, В. Г. Надворний. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. - 16 с.
 119. Класифікація законів природи // Пульсар. - 2000. - № 12. - С. 14-16.
 120. Методичні рекомендації до практичних занять з курсу "Екологія" : для студ. прир.-географ. фак. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. - 16 с.
 121. Основи екології: навч. програма для студ. неекологічних спец. вищих закладів освіти / Г. О. Білявський, В. М. Бровдій, М. М. Мусієнко та ін. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. - 14 с.
 122. Енергетичні закони екології: навч. посібник для вузів. / В. М. Бровдій, О. О. Гаца. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. - 103 с.
 123. Закон нерівномірного розподілу мінеральних багатств у географічній оболонці Землі / В. М. Бровдій, О. О. Гаца // Пульсар. - 2001. - № 1. - С. 28-31.
 124. Закон зниження енергетичної ефективності природокористування // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Біологія: міжнародна науково-практична школа для молодих вчених і спеціалістів. Природні екосистеми Карпат в умовах посиленого антропогенного впливу. - Ужгород, 2001. - № 10. - С. 174-176.
 125. Закон максимізації енергії / В. М. Бровдій, О. О. Гаца // Наукові записки: збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. - Вип. 40. - С. 81-82.
 126. Принцип системності в організації природи / В. М. Бровдій, О. О. Гаца // Вісник: збірник наукових статей викладачів, докторантів, аспірантів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. - Вип. 1. - С. 85-86.

127. Системоутворюючі закони екології: навч. посібник з екології. / В. М. Бровдій, О. О. Гаца. - К.: НПУ, 2002. - 172 с.
128. Біологічний метод: альтернатива чи доповнення? / В. П. Федоренко, В. М. Бровдій // Захист рослин. - 2003 - № 1. – С. 17-19.
129. Закони екології (соціально-економічні, геофізичні та геохімічні): навч. посібник з екології / В. М. Бровдій, О. О. Гаца. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. - 179 с.
130. Основи загальної екології: навч. програма для студентів спеціальності "Екологія" вищого педагогічного закладу освіти. -К.: НПУ, 2003. - 19 с.
131. Проблеми екологічної освіти в школах та вищих закладах освіти України // Сучасні проблеми методичної та педагогічної підготовки вчителів природничих дисциплін: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., [20-22 листопада 2002 р.]. - К., 2003. - С. 9-11.
132. Біологічний захист рослин: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів освіти / В. М. Бровдій, В. В. Гулий, В. П. Федоренко. - К.: Світ, 2004. - 348 с.
133. Біологічна освіта // Енциклопедія сучасної України. - К., 2004. -Т. 3. – С. 17-18.
134. Екологія людини : підручник. - 3-є вид. / О. М. Микитюк, О. З. Злотін, В. М. Бровдій. - Харків : ОВС, 2004. - 254 с.
135. Проблеми еволюції організмів: навч. посібник / В. М. Бровдій, К. П. Ільєнко, О. В. Пархоменко. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. - 95 с
136. Еволюція організмів: навч. посібник / В. М. Бровдій, К. П. Ільєнко, О. В. Пархоменко. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. - 130 с.
137. Наукові основи викладання загальнобіологічних дисциплін в педагогічних навчальних закладах // Наукові та методичні основи викладання біологічних дисциплін у педагогічних вищих навчальних закладах України. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. - С. 9-10.
138. Основні ознаки життя // Наукові та методичні основи викладання біологічних дисциплін у педагогічних вищих навчальних закладах України. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. - С. 11-12.
139. Навчально-методичне забезпечення викладання екологічних дисциплін у вищих навчальних закладах України // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 15-річчю науково-дослідної лабораторії "Екологія і освіта". - К.: Науковий світ, 2007. – С. 81-82.
140. Закони екології / В. М. Бровдій, О. О. Гаца. - К.: Освіта України, 2007. - 384 с.
141. Програма державного екзамена з біології та методики навчання вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність "Біологія" ОКР - бакалавр. Термін навч. - 4 роки / В. М. Бровдій, О. І. Плиска, І. В. Мороз та ін. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, - 34 с.
142. Програма державного екзамена з біології та методики навчання вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність "Хімія", "Географія", додаткова спеціальність "Біологія" ОКР - спеціаліст. Термін навч. - 5 років / В. М. Бровдій, О. І. Плиска, І. В. Мороз та ін. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. - 38 с.
143. Програма державного екзамена з біології та методики навчання вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність "Біологія" ОКР - бакалавр. Термін навч. - 4,5 років, заочна форма навчання / В. М. Бровдій, О. І. Плиска, І. В. Мороз та ін. - К.: НПУ, 2008. - 34 с.
144. Навчальна програма з дисципліни "Загальна екологія" для спеціальності 6.070800. Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування. ОКР -бакалавр. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – С. 5-13.
145. Навчальна програма з дисципліни "Еволюційна екологія" для спеціальності 6.070800. Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування. ОКР - бакалавр. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – С. 155-159.
146. Чекинiола платисцелiдина. *Secciniola platyscelidinae* (Jaboscon, 1908) / В. М. Бровдій, О. В. Пучков //Червона книга України. Тваринний світ. - К.: Видавництво "Глобалконсалтинг", 2009. - С. 127.
147. Хризолiна карпатська. *Chrysolina carpatica* (Fuss) / В. М. Бровдій, О. В. Пучков // Червона книга України. Тваринний світ. - К.: Видавництво "Глобалконсалтинг", 2009. - С. 128.
148. Ореiна плагиата, *Oreina plagiata* (Sufriat) / В. М. Бровдій, О. В. Пучков // Червона книга України. Тваринний світ. - К.: Видавництво "Глобалконсалтинг", 2009. - С. 129.
149. Ореiна зелена. *Oreina viridis* (Duftschmidt, 1825) / В. М. Бровдій, О. В. Пучков //Червона книга України. Тваринний світ. - К.: Видавництво "Глобалконсалтинг", 2009. - С. 130.
150. Типова навчальна програма з дисципліни "Зоологія безхребетних" / В. М. Бровдій, О. В. Пархоменко) // Навчально-методичний комплекс фахової підготовки бакалаврів: зб. навч.

- програм для студентів спеціальності 6.040102 "Біологія". - К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. - С. 80-99.
151. Типова навчальна програма з дисципліни "Екологія" / В. М. Бровдій, Ю. А. Скиба // Навчально-методичний комплекс фахової підготовки бакалаврів: зб. навч. програм для студентів спеціальності 6.040102 "Біологія". - К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. - С. 190-198.
 152. Біологічний захист рослин // Єдність навчання і наукових досліджень - головний принцип університету: матеріали доповідей звітної-наукової конференції викладачів університету за 2008 рік. - К.: НПУ, 2009. - С. 12-15.
 153. Чарльз Дарвін - революціонер еволюційної науки / О. П. Белоус, П. М. Царенко, В. М. Бровдій // Страна знани, 2009, № 4-5(18). - Ч. I. - С. 17-24.
 154. Чарльз Дарвін - революціонер еволюційної науки / О. П. Білоус, П. М. Царенко, В. М. Бровдій // Країна знань, 2009, №5(64). - Ч. II. - С. 36-40.
 155. Програма державного екзамена з біології. ОКР - спеціаліст. Термін навчання 1 рік. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. - 10 с.
 156. Наш "Зачарований край" має велику перспективу // Новини Закарпаття. - (Ужгород). - 2009. - 22 серпня.
 157. Збережемо природу рідного краю // Педагогічні кадри / інтерв'ю брала О. Гончаренко, 2009. - № 10 (1604), 4 грудня. - С. 4.

ЛІТЕРАТУРА про В. М. Бровдія

1. Ціцак М. Академік з Іршави / Ціцак М. // Нове життя. - Іршава. - 1995. - С. 3.
2. Пагіря В. Василь Бровдій. Від Карпат до Дністра / В. Пагіря, Х. Роглев. - Ужгород : Патент, 1997. - С. 86-87.
3. Верес Ю.Г. Бровдій Василь Михайлович /Ю.Г. Верес // Енциклопедія сучасної України, 2004. - Т.3 Б. - С. 17-18.
4. Професор Василь Михайлович Бровдій: біобібліографічний покажчик. [До 70-річчя від дня народження.] упоряд.: Н. І. Тарасова, НПУ імені М. П. Драгоманова. Кафедра зоології. Наукова бібліотека. - Київ, 2005. - 58 с. - Серія "Вчені НПУ імені М. П. Драгоманова".
5. Наукова школа доктора біологічних наук, професора, академіка Української екологічної академії наук, заслуженого діяча науки і техніки України Бровдія Василя Михайловича // Наукові школи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. - К. : Четверта хвиля, 2005. - С. 95-104.
6. Бровдій Василь Михайлович // Професори Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Бібліограф, довідник. - К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. - С. 59-60.
7. Бровдій Василь Михайлович // Академіки Академії наук вищої школи: довідник. - К.: АН вищої школи, 2007. - С. 49.
8. Ціцак М. Природа є колискою / М. Ціцак // Зачарований край. -Іршавщина. Науково-популярні нариси і статті. - Ужгород: ІВА, 2009. - С. 120-121.
9. Бровдій Василь Михайлович – завідувач кафедри зоології Інституту природничо-географічної освіти та екології // Наукові школи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. - 2-е видання. - К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. - С. 82-92.
10. Бровдій Василь Михайлович // Професори Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: біобібліографічний довідник 1944-2009 рр. - К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. - С. 118-119.
11. Андрущенко В. П. Наш університет: Дорога до Храму... - К.: НПУ, 2009. - [Про В. М. Бровдія на стор. 104, 205].
12. Професор Василь Михайлович Бровдій: біобібліографічний покажчик. [До 75-річчя від дня народження.] упоряд.: Н. І. Тарасова, НПУ імені М. П. Драгоманова. - К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. - 68с. - Серія "Вчені НПУ імені М. П. Драгоманова".
13. Чепурна Н.П., Пархоменко О.В. Життя, присвячене науці і освіті //Педагогічні кадри, 2010, №3 (1607). - С.2.

Пархоменко А. В., Чепурна Н. П.

ЖИЗНЬ, ПОСВЯЩЕННАЯ НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИЮ

К 75-летию от дня рождения доктора биологических наук, профессора, заслуженного деятеля науки и техники Украины, академика Украинской экологической академии наук і Академии наук высшего образования Украины В. М. Бровдия.

Приводится характеристика жизненного и творческого пути В. М. Бровдия, его вклад в науку и образование, список основных публикаций, а также литература о юбиляре.

Parkhomenko A. V., Chepurna N. P.

THE LIFE DEVOTED TO SCIENCE AND EDUCATION

To the 75 anniversary from birthday of a Dr.Sci.Biol., the professor, the honored worker of a science and technics of Ukraine, the academician of the Ukrainian ecological academy of Sciences і Academies of Sciences of higher education of Ukraine of V.M.Brovdiya.

Description over of vital and creative way of V.M.Brovdiya, his contribution to science and education, list of basic publications, and also literature about a person whose anniversary be celebrate.

Надійшла 20.10.2010 р.